

Natalia Kucharska

Biegły rewident, doradca podatkowy

Adam Kucharski

Ekspert IT, analityk

BDO Sp. z o.o.

Biuro w Krakowie

Badanie skonsolidowanych sprawozdań finansowych sporządzonych w nowoczesnych narzędziach informatycznych

STRZESZCZENIE

Przedmiotem artykułu jest analiza zmian zachodzących w procesie przygotowania skonsolidowanych sprawozdań finansowych sporządzanych z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi informatycznych oraz rozważenie wpływu tych zmian na przebieg badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych, który – zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Rewizji Finansowej (MSRF) – jest realizowany w drodze identyfikacji ryzyka wystąpienia istotnej nieprawidłowości oraz poprzez dostosowanie strategii i planu badania do określonego poziomu ryzyka.

WSTĘP

Z perspektywy polskiego prawa bilansowego grupa kapitałowa jest postrzegana jako suma sprawozdań finansowych jednostki dominującej i jednostek zależnych zawierająca eliminacje transakcji wewnątrzgrupowych¹. W praktyce rachunkowości w Polsce skonsolidowane sprawozdanie finansowe stanowi dla większości osób zarządzających grupą kapitałową z polskim kapitałem dodatkowy wymóg sprawozdawczy generujący zbędne koszty wynikające z obowiązku jego sporządzenia, zbadania przez podmiot uprawniony oraz publikacji w Monitorze Polskim „B”. Jednak powyższe spojrzenie na sprawozdawczość finansową zarówno skonsolidowaną jak i jednostkową ulega zmianie wraz z rozwojem biznesu oraz w związku z koniecznością konkurowania na rynkach międzynarodowych. Z perspektywy międzynarodowego biznesu grupa kapitałowa stanowi bowiem złożoną strukturę organizacyjną realizującą wspólny cel biznesowy. Probiznesowe spojrzenie na proces konsolidacji sprawozdań finansowych potwierdza definicja zawarta w MSR 27.4² zgodnie z którą „*Skonsolidowane sprawozdanie finansowe* jest to sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej sporządzone w taki sposób, jakby było ono sprawozdaniem pojedynczej jednostki gospodarczej”.

Zdaniem autorów, zmiana podejścia do procesu konsolidacji sprawozdań finansowych jest nieunikniona wraz z rozwojem organizacji biznesowej opartej na akwizycji innych podmiotów prowadzących działalność zarówno w kraju jak i zagranicą. Nowoczesne spojrzenie na zarządzanie grupą kapitałową wymaga zastosowania najnowszych narzędzi informatycznych w celu zgromadzenia i przetworzenia informacji źródłowych stanowiących fundament decyzji zarządczych. Dotychczasowy proces automatyzacji procesów ewidencyjnych w rachunkowości w oparciu o „dość zaawansowane i rozbudowane systemy informacyjne rachunkowości, bazujące na nowoczesnych

¹ Zgodnie z art. 3 ust. 45 ustawy o rachunkowości konsolidacja – to łączenie sprawozdań finansowych jednostek tworzących grupę kapitałową przez sumowanie odpowiednich pozycji sprawozdań finansowych jednostki dominującej i jednostek zależnych, z uwzględnieniem niezbędnych wyłączeń i korekt”

² MSR 27 „Skonsolidowane i jednostkowe sprawozdania finansowe”

rozwiązaniach technologicznych³” doprowadził do konieczności automatyzacji całego procesu sprawozdawczości finansowej, w tym z wykorzystaniem zaawansowanych narzędzi informatycznych do sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych.

W artykule podjęto próbę zaprezentowania spojrzenia od strony środowiska audytorów i współpracujących z nimi ekspertów IT na rozwój automatyzacji w procesie sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych i zmiany, które powinno to spowodować w podejściu do badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych sporządzonych w zaawansowanych narzędziach informatycznych.

PROCES BADANIA SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO WEDŁUG MSRF

Celem badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego jest wyrażenie pisemnej opinii wraz z raportem o tym, czy zostało ono sporządzone zgodnie z wymagającymi zastosowania zasadami (polityką) rachunkowości grupy kapitałowej oraz czy rzetelnie i jasno przedstawia, we wszystkich istotnych aspektach, sytuację majątkową i finansową, jak też wynik finansowy grupy kapitałowej⁴. Proces badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego przebiega analogicznie do procesu badania jednostkowego sprawozdania finansowego i obejmuje następujące etapy⁵:

- Identyfikacja i oszacowanie ryzyka istotnych nieprawidłowości, w tym z tytułu oszustwa lub błędu, na podstawie poznania jednostki i jej otoczenia z uwzględnieniem funkcjonowania systemu kontroli wewnętrznej
- Zgromadzenie odpowiednich dowodów badania na okoliczność wystąpienia istotnych nieprawidłowości poprzez zaprojektowanie i wykonanie badań adekwatnych do poziomu oszacowanego ryzyka
- Opracowanie opinii biegłego rewidenta na podstawie zgromadzonej dokumentacji

Dodatkowe problemy wymagające uwagi audytora w związku z badaniem sprawozdań skonsolidowanych to analiza transakcji z jednostkami powiązаныmi, współpraca z biegłymi rewidentami innych podmiotów uprawnionych do badania oraz identyfikacja kluczowych i pozostałych jednostek w ramach badanej grupy kapitałowej.

Ujawnienie transakcji z jednostkami powiązаныmi w sprawozdawczości finansowej stanowi obowiązek jednostek działających w ramach grupy kapitałowej niezależnie od zastosowanych zasad rachunkowości (ustawa o rachunkowości, MSR / MSSF, US GAAP lub inne). Z kolei analiza transakcji z jednostkami powiązаныmi stanowi szczególny problem badania zarówno w ramach Krajowych Standardów Rewizji Finansowej (KSRF)⁶ jak i na gruncie Międzynarodowych Standardów Rewizji Finansowej (MSRF)⁷. MSRF 550 podkreśla, że jedną z przyczyn ewentualnego wzrostu ryzyka wystąpienia istotnych nieprawidłowości w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym jest słabość systemu informatycznego zastosowanego do identyfikacji i sumowania transakcji z jednostkami powiązаныmi oraz uzgodnienia wzajemnych rozrachunków wewnątrz grupy kapitałowej⁸. Ponadto MSRF 550 zwraca szczególną uwagę na zwiększone ryzyko oszustw i nadużyć towarzyszące transakcjom z jednostkami powiązаныmi zobowiązując audytorów do przeprowadzenia dodatkowych badań ukierunkowanych na identyfikację i wyjaśnienie obszarów podwyższonego ryzyka.

³ Kucharska N., Kucharski A., *Zastosowanie nowoczesnych narzędzi informatycznych w procesie badania sprawozdań finansowych – kolejne wyzwanie dla biegłego rewidenta*, Materiały pokonferencyjne, IX Doroczna Konferencja Audytingu KIBR, Warszawa 2008

⁴ KSRF 2 “Badanie skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych”

⁵ ISA 200 „Overall objectives of the independent auditor and the conduct of an audit in accordance with international standards on auditing”

⁶ Pkt. 52 KSRF 1 „Ogólne zasady badania sprawozdań finansowych”

⁷ www.ifac.org

⁸ ISA 550 „Related parties”

KSRF nr 2⁹ został poświęcony wyłącznie problematyce badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych i w sposób syntetyczny reguluje zakres badania, określa zasady współpracy biegłego rewidenta grupy z innymi podmiotami uprawnionymi do badania sprawozdań finansowych oraz zawiera przykładowy wzór opinii niezależnego biegłego rewidenta z badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego grupy kapitałowej. W ramach rozwiązań międzynarodowych problematyce badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych poświęcony jest MSRF 600¹⁰. Analizowany standard koncentruje się na opisie zasad współpracy kluczowych biegłych rewidentów badających jednostkowe sprawozdania finansowe poszczególnych jednostek z biegłym rewidentem grupy odpowiedzialnym za wydanie opinii z badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Zasady współpracy zawarte w MSRF 600 można stosować nie tylko do badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych, ale również do współpracy biegłych rewidentów przy badaniu jednostkowego sprawozdania finansowego.

Ponadto w załącznikach do MSRF 600 przedstawiono przykłady sytuacji specyficznych do badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych:

- Załącznik 1 zawiera przykład opinii z zastrzeżeniem z powodu braku możliwości zgromadzenia odpowiedniej dokumentacji z badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego wystarczającej do wydania opinii o tym sprawozdaniu.
- Załącznik 2 podaje przykładowe obszary wymagające uwagi przy poznaniu działalności grupy kapitałowej i jej otoczenia z podziałem na organizację kontroli wewnętrznej w grupie i proces konsolidacji danych finansowych. W ramach rozpoznania funkcjonowania systemu kontroli wewnętrznej wymienia się takie obszary jak istnienie scentralizowanego systemu informatycznego zapewniającego kontrolę na poziomie ogólnym dla każdej jednostki w grupie oraz rozpoznanie szczegółowych kontroli IT identycznych dla wszystkich lub wybranych jednostek w grupie. Z kolei w związku z poznaniem procesu sporządzenia skonsolidowanych danych zwraca się uwagę na konieczność zbadania zastosowania technik IT w konsolidacji z uwzględnieniem manualnych i zautomatyzowanych etapów procesu wraz z analizą odpowiednich kontroli towarzyszących poszczególnym fazom procesu konsolidacji.
- Załącznik 3 do MSRF 600 zawiera przykładową listę sytuacji i zdarzeń mogących wskazywać na obszary podwyższonego ryzyka wystąpienia istotnych nieprawidłowości w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym, w tym nieistniejący bądź nieefektywny system kontroli wewnętrznej, a przede wszystkim niewłaściwa informacja zarządcza o działalności jednostek w grupie.
- Załącznik nr 4 zawiera przykład potwierdzenia zasad współpracy pomiędzy audytorem grupy a biegłym rewidentem badającym jednostkowe sprawozdanie finansowe.

Analiza przepisów krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości pozwala stwierdzić, że ich główne tezy dotyczą organizacji badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych, a wymienione powyżej wskazówki dotyczące uwzględnienia technologii informatycznych w badaniu mają bardzo ogólny charakter.

PROCES AUTOMATYZACJI SPORZĄDZENIA SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO

Automatyzacja procesu sprawozdawczości finansowej jest obecnie potrzebą chwili dla większych i średnich jednostek gospodarczych, które realizują swoje plany rozwojowe poprzez akwizycje nowych podmiotów w kraju i zagranicą. Potrzeby pełnej automatyzacji dotyczą zarówno jednostkowych jak i skonsolidowanych sprawozdań finansowych oraz odnoszą się zarówno do sfery rachunkowości zarządczej jak i rachunkowości finansowej. Cele wyznaczone przez podmioty realizujące projekty w zakresie automatyzacji czynności sprawozdawczych to skrócenie czasu

⁹ KSRF 2 „Badanie skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych”

¹⁰ ISA 600 „Special considerations - audits of group financial statements (including the work of component auditors)”

sporządzenia sprawozdań oraz wzrost ich sprawdzalności poprzez walidację¹¹ danych finansowych i zarządczych. Dodatkowa korzyść z rozpoczęcia realizacji takiego projektu to uporządkowanie wiedzy i opis dotychczasowego procesu sprawozdawczości finansowej, w tym skonsolidowanej.

Osoby odpowiedzialne za sprawozdawczość w grupach kapitałowych powinny na bieżąco dostosowywać model sprawozdawczy do dynamicznych zmian w organizacji i jej otoczeniu. Zarządy jednostek dominujących często oczekują przygotowania planów finansowych bazujących na najbardziej aktualnych historycznych danych finansowych grupy kapitałowej oraz uwzględniających różne scenariusze rozwoju grupy, w tym odpowiedzi na pytania klasy: „what-if”. Potrzeba posiadania aktualnej retrospektywnej informacji finansowej oraz wielowariantowych prospektywnych danych w układzie zarządczym doprowadziła do dążenia do maksymalnej automatyzacji procesu sporządzenia sprawozdań finansowych stosując coraz bardziej złożone systemy służące konsolidacji.

W praktyce najczęściej stosowanym narzędziem do automatyzacji procesu sprawozdawczości finansowej i zarządczej jest arkusz kalkulacyjny Microsoft Excel, a realizowane modele sprawozdawczości różnią się stopniem automatyzacji wprowadzania danych do mniej lub bardziej rozbudowanych i wzajemnie powiązanych arkuszy kalkulacyjnych. Najprostszy model zakłada ręczne wprowadzanie danych zawartych w pakietach konsolidacyjnych, modele bardziej zaawansowane pobierają dane jednostkowe w sposób zautomatyzowany.

Proces konsolidacji danych finansowych w oparciu o arkusz Microsoft Excel składa się z następujących etapów:

1. Ewidencja zdarzeń gospodarczych w poszczególnych spółkach grupy w zasady rachunkowości obowiązujące w danym państwie
2. Uzgodnienie transakcji wewnątrzgrupowych
3. Sporządzenie sprawozdania finansowego zgodnie z przepisami prawa obowiązującymi daną spółkę w grupie kapitałowej
4. Sporządzenie pakietu konsolidacyjnego zgodnie z wymogami grupy kapitałowej, w tym przeliczenie danych w walutach obcych na walutę funkcjonalną jednostki dominującej wprowadzenie korekt doprowadzających do zgodności sprawozdania jednostkowego z zasadami grupy kapitałowej
5. Sumowanie danych jednostkowych zawartych w pakietach konsolidacyjnych
6. Przygotowanie dokumentów i kalkulacji do korekt kalkulacyjnych (nabycie lub sprzedaż jednostki, wycena środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych, udziały i kapitały, sprzedaż i zakupy w grupie, wzajemne rozrachunki, marża na zapasach, podatek odroczone itp.)
7. Wprowadzenie korekt konsolidacyjnych do arkusza kalkulacyjnego
8. Raportowanie (bilans, rachunek, kapitały, przepływy, noty)

Dalsze usprawnienie procesu konsolidacji w celu jego pełnej automatyzacji wymaga ujednolicenia nie tylko stosowanych zasad (polityki) rachunkowości, w tym zakładowego planu kont, ale zakłada ujednolicenie funkcjonalne stosowanych technik informatycznych w rachunkowości. Dodatkowo koncepcja zakłada konieczność rozbudowy planu kont (poprzez nowe konta syntetyczne i analityczne oraz nowe wymiary opisowe) w taki sposób, żeby umożliwić ewidencję wszystkich transakcji w grupie na dedykowanych kontach wraz z ewidencją danych do korekt konsolidacyjnych oraz pozyskanie danych do ujawnień w notach. W przypadku jednostek zagranicznych automatyzacja sprawozdawczości wymaga prowadzenia ewidencji transakcji zgodnie z wymogami i w walucie danego kraju oraz zgodnie z wymogami i walutą grupy kapitałowej. Ujednolicenie stosowanych systemów informatycznych pozwala przeprowadzić konsolidację danych finansowych już na poziomie danych transakcyjnych, zawartych w systemach ewidencyjnych poszczególnych spółek w grupie.

¹¹ Walidacja - potwierdzenie przez dostarczenie dowodu obiektywnego, że zostały spełnione wymagania odnośnie konkretnego użycia lub zastosowania (PN-EN ISO 9000:2001)

Przykładowy proces konsolidacji przy założeniu automatyzacji gromadzenia danych do konsolidacji składa się z następujących etapów:

1. Ewidencja transakcji wewnętrzgrupowych w systemach ewidencyjnych jednostek powiązanych dostosowanych do zasad rachunkowości obowiązujących w grupie kapitałowej
 - 1.1. Kwalifikacja transakcji w jednostkach powiązanych poprzez wykorzystanie wymiarów (np. Oddział, Dział, Centrum kosztowe, Business Unit, Klient, Konsolidacja, Jednostka Grupy Kapitałowej, Typ transakcji Grupy Kapitałowej, Przepływy) i ich kombinacji, oraz korelacji wartości wymiarów z kontami (m.in. spółka docelowa/źródłowa, typ transakcji)
 - 1.2. Dekretacja transakcji wewnętrzgrupowych
 - 1.3. Przeprowadzanie walidacji transakcji wewnętrzgrupowych już na etapie ewidencji zdarzeń gospodarczych
 - 1.4. Księgowanie korekt konsolidacyjnych bezpośrednio w systemie informatycznym jednostki powiązanej
2. Kontrola księgowania transakcji wewnętrzgrupowych, w tym raporty kontrolne – (4 poziomy: para spółek, typ transakcji, dekret, dokument) z wykorzystaniem korelacji pomiędzy typami transakcji
3. Eksport danych do Firmy konsolidacyjnej wraz z automatyczną eliminacją transakcji wewnętrzgrupowych na podstawie reguł eliminacyjnych
4. Raportowanie, w tym „mapping” do elementów skonsolidowanego sprawozdania finansowego wraz z wykorzystaniem opcji „drill-down”¹², „drill-through”¹³

Podjęcie zaawansowane realizowane jest z jednej strony w dedykowanych rozwiązaniach do sporządzenia skonsolidowanych sprawozdań finansowych, z drugiej zaś strony – istnieją implementacje w których jest ono wbudowane w zintegrowane systemy informatyczne. Dedykowane rozwiązania bazują – stanowiąc ich funkcjonalne dopełnienie – na systemach klasy Business Intelligence (BI¹⁴), wykorzystując m.in. hurtownie danych (ang. data warehouse) integrujące w jednym miejscu dane z różnych źródeł¹⁵, które stosowane są w szczególności w przypadku niejednorodności systemów informatycznych (oprogramowanie aplikacyjne, platforma bazodanowa, platforma systemowa) użytkowanych w poszczególnych podmiotach grupy kapitałowej. Część dedykowanych rozwiązań charakteryzuje duża otwartość pozwalająca na praktyczne dowolne dostosowanie do specyfiki grupy kapitałowej, w tym nawet na zaprojektowanie struktur danych przechowujących dane na poszczególnych etapach procesu konsolidacji.

W przypadku dedykowanych rozwiązań wbudowanych w zintegrowane systemy informatyczne wymagane jest aby wszystkie podmioty grupy kapitałowej używały tego samego systemu informatycznego. Niewątpliwym plusem takiego rozwiązania jest możliwość przyrostowej konsolidacji co istotnie wpływa na efektywność procesu. Nie bez znaczenia jest również fakt dobrego udokumentowania procesu wdrożenia takich rozwiązań.

Dedykowane narzędzia do konsolidacji mimo swego skomplikowania stały się bardzo popularne na arenie międzynarodowej i co ważniejsze są również coraz częściej wybierane przez polskie grupy kapitałowe – autorzy niniejszego referatu uczestniczyli w postępowaniach przetargowych dotyczących wyboru i wdrożenia takich narzędzi prowadzonych przez jednostki dominujące o polskim kapitale.

¹² drill-down (j.ang) - oznacza wertykalne drążenie danych, czyli przechodzenie z poziomu ogólnego do poziomu szczegółów

¹³ drill-through (j.ang) – oznacza horyzontalne drążenie danych, czyli przechodzenie do powiązanych danych z poziomu ogólnego z zachowaniem wybranego poziomu szczegółowości, analizując wciąż ten sam podzbiór danych

¹⁴ BI (Business Intelligence) „można przedstawić jako proces przekształcania danych w informację, a informacji w wiedzę”. Łączy w sobie rozwiązania do gromadzenia informacji z różnych źródeł, przekształcania ich do spójnej postaci, całościowej lub wycinkowej analizy, raportowania a także automatycznej dystrybucji i synchronizacji informacji.

¹⁵ Kucharska N., Kucharski A., *Zastosowanie nowoczesnych narzędzi informatycznych w procesie badania sprawozdań finansowych – kolejne wyzwanie dla biegłego rewidenta*, Materiały pokonferencyjne, IX Doroczna Konferencja Audytu KIBR, Warszawa 2008

BADANIE SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO DZIŚ I JUTRO

Poznanie przez biegłego rewidenta zastosowanych technik i narzędzi do konsolidacji stanowi istotny element procesu badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych oraz ma zasadniczy wpływ na kluczowy element audytu - ocenę ryzyka badania. Jak opisano wcześniej różnorodność dostępnych rozwiązań jest spora i znajduje się na etapie dynamicznego rozwoju. Zbadania przez biegłego rewidenta grupy wymaga zarówno skonsolidowane sprawozdanie finansowe małej nieskomplikowanej grupy kapitałowej sporządzone w arkuszu kalkulacyjnym jak i sprawozdanie dużej międzynarodowej grupy kapitałowej stosującej globalny zintegrowany system informatyczny uwzględniający wymogi sprawozdawczości lokalnej (np. ustawy o rachunkowości w Polsce), a przede wszystkim wymogi kadry zarządzającej jednostki dominującej (np. standardy US GAAP).

Zdaniem autorów dalszy rozwój grup kapitałowych w Polsce i wzrost oczekiwań kadry zarządzającej co do spójności i szybkości dostarczanych informacji finansowych zarówno dla potrzeb rachunkowości finansowej i zarządczej spowoduje zastąpienie stosowanych powszechnie arkuszy kalkulacyjnych systemami klasy Business Intelligence. Zastosowanie systemów klasy BI do zaawansowanej analizy danych i dedykowanego raportowania wraz ze wzrostem funkcjonalności systemów ewidencyjnych spowoduje, że transakcje konsolidacyjne (wycena, eliminacje i inne) zostaną przeniesione z arkuszy kalkulacyjnych do ewidencji księgowej. Zwracamy uwagę, że autorom nie są znane jakiegokolwiek regulacje prawne dotyczące systemów informatycznych rachunkowości służących do ewidencji danych na poziomie grupy kapitałowej i sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych.

Dotychczas podstawowymi dokumentami w procesie badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych były jednostkowe sprawozdania finansowe jednostek wchodzących w skład grupy kapitałowej wraz z pakietami konsolidacyjnymi, które zapewniały spójność i prawidłowość danych jednostkowych zgodnie z wymogami i walutą sprawozdawczości jednostki dominującej. Niebawem ranga jednostkowych sprawozdań finansowych zmaleje w związku z zastosowaniem ogólnogrupowych systemów informatycznych oraz zaawansowanych systemów raportujących umożliwiających prezentację danych finansowych w wymaganym formacie sprawozdawczym (raporty zarządcze, raporty finansowe, raporty podatkowe i inne). Tym samym proces badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego nie będzie się różnił od procesu badania sprawozdania finansowego pojedynczej jednostki, a zastosowanie nowoczesnych technik komputerowych adekwatnych do skali działalności badanej jednostki pozwoli skutecznie przeprowadzić jej badanie.

ZAKOŃCZENIE

Zastosowanie coraz nowocześniejszych narzędzi informatycznych w procesie sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych stanowi nowe wyzwanie dla środowiska biegłych rewidentów. Dla większych firm audytorskich jest to kolejny etap rozwoju i doskonalenia stosowanych procedur rewizji sprawozdań finansowych, dla małych i średnich podmiotów jest to wyzwanie, które może przesądzić o istnieniu audytora. Niezależnie od wielkości firmy audytorskiej zastosowanie najnowszych rozwiązań w dziedzinie informatyki wprowadza nową, wyższą jakość w proces audytu i znacznie zwiększa jego skuteczność. Kluczowe znaczenie w procesie badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych odgrywa poznanie środowiska systemów informatycznych wykorzystywanych do sporządzenia sprawozdań finansowych. Badane jednostki powinny posiadać szczegółową dokumentację użytkowanych systemów, która została przygotowana przez firmy informatyczne – dostawców lub producentów oprogramowania, w tym systemów (rozwiązań) do automatyzacji sprawozdawczości finansowej.

LITERATURA

1. Helin A., *Skonsolidowane sprawozdanie finansowe. Jak sporządzać sprawozdanie finansowe jednostek powiązanych*, ODDK, Gdańsk 2009.
2. Helin A., Zorde K., Bernaziuk A., Kowalski R. *Fuzje i przejęcia spółek kapitałowych. Zagadnienia rachunkowe i podatkowe*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010.
3. ISA 200 „Overall objectives of the independent auditor and the conduct of an audit in accordance with international standards on auditing”.
4. ISA 550 „Related parties”.
5. ISA 600 „Special considerations - audits of group financial statements (including the work of component auditors)”.
6. KSRF 1 “Ogólne zasady badania sprawozdań finansowych”
7. KSRF 2 “Badanie skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych”
8. Kucharska N., Kucharski A., *Zastosowanie nowoczesnych narzędzi informatycznych w procesie badania sprawozdań finansowych – kolejne wyzwanie dla biegłego rewidenta*, Materiały pokonferencyjne, IX Doroczna Konferencja Audytingu KIBR, Warszawa 2008.
9. Kucharska N., Kucharski A., *Czy wdrożenie modelu zintegrowanej rachunkowości może ograniczyć ryzyko podatkowe ?*, Gazeta Giełdy PARKIET nr 201 (4326), Warszawa 2010.
10. Kucharska N., Kucharski A., *Wybrane problemy implementacji koncepcji zintegrowanej rachunkowości*, XII Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Rachunkowość a controlling”, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007.
11. MSR 27 „Skonsolidowane i jednostkowe sprawozdania finansowe”
12. Strony WWW producentów rozwiązań Business Intelligence i ich polskich partnerów.
13. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości.
14. www.ifac.org